

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

(Сезона 1933-34)

ИЗДАЈЕ

А. БЕЛИЋ

УРЕЂУЈУ

А. БЕЛИЋ, СТ. М. КУЉБАКИН, СТ. ИВШИЋ и ФР. РАМОВШ

КЊИГА XIII

ШТАМПА ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БЕОГРАД, 1933-4

5. „Polonica“ kod Vuka St. Karadžića.

U svom monumentalnom delu, u hronici života i rada genijalnog Karadžića *Ljub. Stojanović* kaže da specijalnih, opširnijih studija o Vuku kao filologu, etnografu i istoriku, o njegovim vezama sa evropskim naučnicima ima još mnogo da se izradi.¹⁾ Vukove veze sa Poljacima i širenje među njima znanja o Srbima, osobito o srpskoj narodnoj pesmi, iznosi *Karel Paul* u interesantnom članku: *Vuk Stef. Karadžić a Poláci.*²⁾ Ja sam pokušao da prikažem — na osnovu Karadžićevih dela, njegove prepiske i drugih pristupačnih mi izvora — *kako je bilo znanje poljskog jezika kod Vuka, koji „se naučio malo čitati poljski“ za vreme svog boravka u Varšavi.* Znanje ili, tačnije rečeno, interesovanje za poljski jezik i poljsku nauku raslo je u Vuka s godinama, naročito posle njegova dolaska iz Rusije; zato i vidimo da je u njegovim docnijim delima ponešto doteranije nego u ranijim. Oštrouman, bistar, praktičan, bez knjiških tradicija Vuk — samouk ulazio je u pitanja poljske azbuke sa Adelungovim fonetskim pravilom: *piši kao što govoriš, čitaj kao što je napisano.* Međutim poljski pravopis nije fonetski, nego etimološki i tradicionalni otkuda su i potekle Vukove pogreške. Za Vukovo orientisanje u poljskim stvarima bio je odlučan njegov put u Rusiju preko Poljske i njegovi prijateljski odnosi sa poljskim naučnicima: *Lindeom, Bantkeom, Majevskim* i dr., pa zato razlikujem dva perioda u tom pravcu: 1° do 1818 god. (tj. pre odlaska u Rusiju), 2° posle 1818 god.

I doba.

U ovo doba Vukova opažanja su u vezi sa pitanjima koja su ga tada zanimala, tj. sa azbukom, pravopisom i izgovorom pojedinih glasova. Obrađujući krajem 1816 god. srpski rečnik, zainteresovao se za poljsku nauku, osobito za poljski „*Stownik*“ Lindea i Bantkea.³⁾ U „*Pismenici*“, izdatoj 1814 god., pominje samo *Adelunga, Dobrowskog*, ali o *Lindeu* ništa još ne kaže, iako je čuveni poljski leksikograf svršio te godine svoje delo. Ali već 1816 god. piše: *Славный Полякъ, Г. Линде, сочинивши недавно свой Польскій Словникъ, сравнио е съ Польскимъ езикомъ све ѱроче Славенске, кромъ Серб-*

1) Život i rad Vuka Stef. Karadžića, Beograd 1924, isp. Predgovor VII str.

2) Slavia IV, 265—78.

3) Linde: Słownik języka polskiego, I—III, Warszawa 1807—14. Bandtke: Nowy słownik kieszonkowy polsko-niemiecko-francuski, Breslau 1805.

скога, у којем печатана Рѣчника нїе нашао.¹⁾ Razume se da ga je u tom pravcu interesovanja za poljski etimologikon od Lindea upućivao Kopitar, koji je u „Srpskim novinama“ pisao o poljskom leksikografu i njegovu rečniku.²⁾ Prvi put piše Kopitar Vuku o Lindeu 1815 god. da je poslao poljskom naučniku njegovu „Pismenicu“. ³⁾ Time je hteo Kopitar da mu stvori veze sa predstavnicima poljske slavistike, ili da dobije na uzvrat od Lindea njegov rečnik. Ali izgleda da mu on nije poslao svoj rečnik, jer je Kopitar molio Dobrovskog 1817 god. da mu pomogne u skupljanju raznih rečnika, pa i Lindeova.⁴⁾ Vukov poznanik dr. *Lindau* piše mu 1817 god.: „*За шѣмъ большая бы была ваша заслуга и для вашего отечества и для всеобщей словесности, есѣли бы вы собирали словарь Сербскый по примѣру Польскаго Г. Линде.*“⁵⁾ Osim toga rečnika njegovi prijatelji, osobito „srpski Horacije“ *Mušicki* preporučivali su mu: *Neues Taschenwörterbuch der polnischen, deutschen und französischen Sprache Bantkea*.⁶⁾ Taj mu je rečnik poslao Kopitar, da bi mu dao ugled „*wie man kurz und doch erschöpfend ein Lexikon schreiben kann.*“⁷⁾ Isto tako poslao mu je gramatiku Bantkea.⁸⁾ Odatle je Vuk imao izvore za temeljno proučavanje poljskih jezičkih osobina. Nije isključeno da je u tome nešto dobio neposredno od Kopitara koji u svojoj gramatici pokazuje izvesno znanje poljskog jezika.⁹⁾

Vuk, stvarajući nov srpski pravopis na fonetskoj osnovi, da svakome glasu odgovara samo jedno slovo, izbacio je: w, ѡ, ѣ, jer, kao što u predgovoru rečnika kaže: „w ми друкчије не можемо изговорити, него као о, а *Пољаци* и *Крањци* имају друкчији глас за w... Ни *Руси* немају гласа за w (као и ми), зато га нијесу ни

1) Skupljeni gram. i polem. spisi I, 92.

2) Karel Paul, I. c.

3) Vukova prepiska I, 143.

4) Karel Paul, I. c. 269.

5) Vukova prepiska III, 1.

6) Mušicki je bio oduševljen tim rečnikom; 1817 god. piše Vuku: Мени се Бандтке најбоља допада, најпаче чрез раздѣленија разны значенија и због фразес. Ispor. Prep. II, 149.

7) Prep. I 158.

8) ib. „Die Grammatik von Bandtke liegt auch bei, falls Herr M. sie durchlesen wollte. Sie ist reich, aber schlecht geordnet.“ Izgleda da se nije koristio ovom gramatikom, jer je ona bila upućena Mušickome, koji je isto tako znao gramatiku *Kopčinskog*. Ispor. Karel Paul, I. c. 274.

9) Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark, Laibach 1808, str. 7.

uzeli meђu svoja slova“¹⁾ zatim: „w, ово треба *Пољацима* и *Русима* као и *Нијемцима*, *Маџарима* и *Турцима*; а ми мјесто њега имамо *u*“¹⁾ „x Србљи немају ни у каквој ријечи, а остали Славенски народи имају.“¹⁾ Јатачно је Vuk узео pol. *ó*. (на пр. *Bóg* || *Voga*), за neku vrstu zatvorenog *o*, као на пр. у мађарском *a* = otvoreno *o*, *ó* = zatvoreno *o*. Mislio је да је и poljski književni jezik još u тој епоси имао *ǫ*, или *ǔ*. Nije nam čudno, što је rekao „и *Крањци* имају друкчији глас за w,“ jer је Kopitar састављајући jednu opštu slovensku azbuku hteo upotrebiti w за *ó*²⁾. Zatim, uz Vuka стоји taj „*monstrum scientiarum*“ — како је називао *Jakov Grim* Kopitara —, koji u svojoj gramatici tvrdi: „Wir Krainer vermissen in dem Kyrillischen Alphabete nur noch einen Buchstab, für jene Art des *o*, welches ein Mittellaut zwischen *a* und *o* ist, und etwa dem franz. *â*. Vielleicht schrieb Kyrill dafür Ω .“³⁾ Napominjem još да и Bantke⁴⁾ разликује *ó* од *u*, iako је već tada *ó* bilo = *u*. Što се тиће гласа *h* познато је да је Vuk касније, doterujući književni jezik, uveo i taj глас. *A. Kuharski*, poljski slavista за време svog naučnog putovanja по Crnoj Gori запazio је глас *x*, i zato је критиковао Vuka што је taj глас избацио из pravopisa.⁵⁾ Међу наведеним primerima има opažanja vrlo tananih, на пр. да се *s* и *z* испред *j* изговарају у herceg. говору као poljsko *ś*, *ź*.⁶⁾ „Ерцеговци кашто изговарају *s* пред *j* као Пољско *ś* а *z* као *ź* н. п. *sjekura*, *sjušra*; *uzjeo*“.⁷⁾

Na kraju svoje gramatike, naštampane uz rečnik, nalazi se: Alphabeti Serborum cum vicinorum populorum et alliis cultioris Europae alphabetis παραλληλισμος⁸⁾, gde sam našao nekoliko: 1° nepravilnosti, i 2° nepotpunosti prema poljskoj azbuci.

1) Skupljeni gram. i polem. spisi II 12.

2) U jednoj prepisci iz 1809 god. *Dobrovský* piše Kopitaru: „das w ist unser dumpfes gedehntes *o*, *bóh*, jetzt *bűh*, *wól* = *wűl*; daher nahm es Cyrill den Dativ *om* damit zu bezeichnen, *bogom*, böhm. *bohüm* 'diis'. Ihr gedehntes *ó* ist ja gut so bezeichnet, aber das *ǫ* sollte etwa nicht so bezeichnet werden, ispor. Jagić: Briefwechsel zwischen Dobrovský und Kopitar 1808—1828, str. 25.

3) Kopitar: l. c. 7.

4) Polnische Grammatik für Deutsche, Breslau 1808, str. 4: *ǫ* klingt wie ein kurzes *u*; *u* wird länger als *ǫ* ausgesprochen.

5) Францев: Польское славяновѣдѣніе, 473.

6) Belić: O Vukovim pogledima на srpske dialekte i književni jezik, Glas S. K. A. 82 kn., str. 143, 151, 203.

7) Skupljeni gram. i polem. spisi II, 27 (u dopisku).

8) Skupljeni gram. i polem. spisi II, 85.

1° *Nepravilnosti:*

serb.-graec.	serb.-lat.	croat.	bohem.	polon.
ђ	<i>dj, gj</i>	<i>dy, gy</i>	<i>d'</i>	—
ћ	<i>ch</i>	—	<i>t'</i>	—
џ	—	—	—	—

Međutim poznato je da poljski jezik ima *dź, ć* i *dż*. Nastaje sada pitanje, *zašto je Vuk pogrešio. Da li nije mogao da se upozna sa ovim glasovima iz pristupačnih mu poljskih rečnika.*

Poljski složeni suglasnici *ć, dź* — kao i uopšte umekšani konsonanti — pišu se u poljskom na tri načina: 1° na kraju reči i pred suglasnikom sa crticom tj. *ć, dź* (*brać, chodźmy*), 2° pred samoglasnikom bez crtice, ali u tom slučaju umesto dijakritičkog znaka piše se *i*, na pr. *będzie* = *бенђе*, 3° ispred *i* kao obični glasovi *c, dz* (onda isto tako bez crtice), ali to *i* izgovara se, na pr. *cicho* = *ћухо*, *dzisiaj* = *ђуцај* itd. Onda je Vuk, nesumnjivo, u primerima *będzie, cicho* i sličnim *video* i *čitao dz, c*, ili otprilike na ruski način *dz' c'*, ali ne *dź, ć* (*ђ, ћ*)¹⁾.

Vukova je greška mnogo manja kad se uzme u obzir da i Linde, objašnjavajući alternaciju *d*, meša oblike: *na wodzie, wiedziesz sa widzę*.²⁾ Pa možda je i poljski leksikograf, ne razlikujući slovo od glasa, pravopis od fonetike, analizirao ove primere sasvim vizuelno. Zatim u „*Tablicy podług narzędzi mowy*“ pominje samo *ć, dź*, a *dż* ne pominje.³⁾ Na drugom opet mestu kaže: „Pregledajući tada azbuku vidimo, da glasovi, koje su Poljake udaljile od ostalih Slovena jesu: *ć, dz*, (piše *dz*, iako bi moralo da bude *dź*), *ę, ą*...“⁴⁾ Obratiću još pažnju na jedan tehnički nedostatak prvog izdanja Lindeova rečnika: kod velikih slova u njemu nema dijakritičkih znakova: (na pr. *DODAC, DO-CWICZYC, DOIEZDZAC* itd.). Vuk je površno pregledao Lindeov „etimologikon“ i zato je uzeo samo reči naštampane velikim slovima, koje su se naročito isticale u naslovima. Prema tome Vuk se nije

1) Interesantno je, da Vuk za vreme svog boravka u Varšavi (1819 god.) piše Kopitaru: Naučio sam malo čitati poljski, ali *ę* ne mogu nikako da izgovorim n. p. *będze, geś, peť* čati se (i govori) *бенђе, ченс, уенћ* itd. Prepiska I 168. Piše dakle *będze, peť*, iako je već tada znao, da ovdje imamo *ђ, ћ*. All već 1857 god. piše pravilno *pięć*, ispor. Skupljeni gr. i pol. spisi III, 367.

2) Słownik języka polskiego I, uvod § 18 *d = dz = Boh: etc. d' t'. Woda, na wodzie; wiodę, wiedziesz* — Polon. *widzę*, Boh. *widjm, wid'eti*.

3) ib. § 35.

4) ib. § 42.

orientisao u tom labirintu poljske ortografije, iako je mogao naći kod Kopitara *ć*,¹⁾ a kod Bantkea²⁾ sva tri ova glasa (*ć*, *dź*, *dz*, *dź*).

2° *Nepotpunosti* :

serb.-graec.	croat.	bohem.	polon.
<i>j</i>	<i>j</i>	<i>g</i>	<i>i : ia</i>
<i>л</i>	<i>l</i>	<i>l</i>	<i>l? : wilk</i>
<i>љ</i>	<i>ly</i>	—	<i>l : li</i>

Ove Vukove primedbe treba posmatrati u vezi sa stanjem ondašnje filologije poljske. U XVIII i u poč. XIX veka nema u poljskoj azbuci slova *j*, koje je tek zvanična reforma „*Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk*“ (1830 god.) uvela u poljski pravopis. Samo je ponekad ono bilo na početku reči pred samoglasnikom ili suglasnikom; u prvom slučaju bilo je u funkciji *j*, u drugom umesto *i*. Umesto *j* upotrebljavalo se sistematski *i* (na početku sloga), pa *y* (na kraju reči³⁾). Tada Linde⁴⁾ piše: *język, porównay*, Bantke⁵⁾ *iest, obszerniey*. Ali u unutrašnjim slogovima ortografska kombinacija *ia*, *ie* itd. (na pr. *wiara, miara*) sasvim je drukčija nego na početku, tj. *wiara = v'ara || iadę = jadę*. Pa zato već Bantke kaže: zum Anfange des Wortes wird mit Recht statt *i* ein jod gesetzt; in der Mitte aber nur, wo der Unterschied der Aussprache es erfordert z. B. *jadę*, richtiges als *iadę*. Doch schreiben viele *iadę*.⁶⁾ Primedbe Bantkea i Lindea, koji su se bukvalno držali slova, svedoče da nije ondašnja filologija dobro razlikovala slovo od glasa. Na pr. Bantke smatra *ia*, *ia* itd. za diftong, pa *miara* čita *mjara*.⁷⁾ Prema tome, nije čudo što je Vuk propustio *j*, iako Linde u svojoj „*tablicy podług narzędzi mowy*“ navodi i *j* (ali odmah dalje piše *iadę, iechac*,⁸⁾), iako i Bantke⁹⁾ nabraja u azbuci *j*. I Vuk je primere kao *miara*, *wiara* čitao i transkribovao *mjara*, *wjara* (pa i danas se transkribuju na srpski poljska

1) l. c. str. 7 „aber gewiss ist es, dass Kyrill wäre ein Missionär bei den Polen gewesen, noch andere Schriftzeichen für die Polnischen Laute *ć*, *ź*, *ś*... hätte erfinden müssen.“

2) Polnische Grammatik für Deutsche, Breslau 1808, str. 2, 7; Nowy słownik kieszonkowy polsko-niemiecko-francuski, str. 15, 74, 118.

3) Łoś: Krótka gramatyka jęz. pol., str. 10.

4) Słownik jęz. pol., str. XIV.

5) Nowy słownik... , ispor. predgovor.

6) Polnische Grammatik für Deutsche, str. 8.

7) Dobrowski je predlagao za я, ѣ kombinaciju *ia*, *ie* ili *ja*, *je* — ispor. Francev: l. c. 288.

8) Słownik jęz. pol. § 35.

9) l. c. str. 2.

imena: *Miechów, Lubień* kao *Мјехов, Љубјењ*.¹⁾ Poljski jezik ima dva glasa *l*, tvrdo *l* (*ł*) i meko *l*. Vuk je imao mnogo teškoća sa podešavanjem tih glasova prema srpskome *л, љ*, jer srp. *л* ne odgovara sasvim tačno polj. *ł*, ni srp. *љ* polj. *l*, event. *li*. Vukovo kolebanje se vidi i iz toga što je zabeležio *l?* (tj. sa znakom pitanja). Ali interesantno je i karakteristično za Vukovo fonetsko osećanje, da je razlikovao *l* ispred suglasnika i ispred *i*. Nema nikakve sumnje da je *l* u reči *wilk* tvrde, nego na pr. ispred *i*.²⁾ Moglo bi se još pretpostaviti da je Vuk našao ovaj citat kod Lindea: „da bi se razlikovalo *ł* od *l*,... još nekoji su dodavali *pleonastice* glas *i* na pr. pisali su *liuby, liubić*“,³⁾ a za Vuka *liub-* = *љуб-* kao *wiara* = *vjara*.

Iz tih pogrešaka vidimo da je Vuk, radeći na srpskom pravopisu, ulazio i u pitanja poljske azbuke sa Adelungovim pravilom: „*piši kao što govoriš, a čitaj kao što je napisano*.“ Ovo fonetsko načelo primenjivao je na jezik poljski, tačnije na ona pismena koja je uzeo iz rečnika Lindea ili Bantkea. Sve njegove pogreške dolaze otuda, što je: 1° *površno pregledao rečnik Lindea i Bantkea*, 2° *poljski pravopis je etimološki*. Mislim da se nije koristio gramatikom Bantkea, jer bi tamo našao *ć, dž, dz, j*.

II doba.

Krajem 1818 god. Vuk odlazi u Rusiju preko Krakova, Varšave, Vilna i Pskova.⁴⁾ U Krakovu ga je dočekaao *Bantke*, a u Varšavi *Linde, Majevski* i verovatno *Brođinjski*, prevodilac srpskih pesama. Čekajući na ruski pasoš, uči poljski jezik, *uglavnom da čita*. U jednom pismu Kopitaru kaže: „*naučio sam malo čitati poljski*.“⁵⁾ Prepire se sa Lindeom o nazalnim vokalima (*ę ą*)⁶⁾, i iz te prepirke vidi se velika razlika među bistrim, oštroomnim, praktičnim Vukom i knjiški obrazovanim Lindeom. S jedne strane samouk, bez školskih, književnih tradicija, s druge kabinetски naučnik, „*veliki pan*“ — kako ga je nazvao Vuk. Ušao je u tešnje veze sa Majevskim, koji se bavio poređenjem slovenskih jezika sa sanskritom. Posle svog dolaska u Beč iz Rusije u stalnoj je prepisci sa Poljacima (na žalost, mnogo

1) Belić: Naš jezik II, 51.

2) Mušicki, koji je znao gramatiku Bantkea, Kopčinskog, piše 1821 god. Vuku: Pade mi na um. Poljaci imaju u svojoj azbuci dva *l* i dva *n*, tvrdo *ł*, *n* i meko *l*, *n* — to bi se moglo kazati kod *љ, њ*. Ispor. Prepiska II, 283.

3) I. c. izd. II, str. XXIX.

4) Stojanović: I. c. 182, id. Karel Paul: I. c.

5) Prepiska I, 168.

6) Skupljeni gram. i pol. spisi III, 367 u dopisu.

pisama je izgubljeno). Vuk, dopisni član Krakovskog učenog društva, bio je poznat u Poljskoj samo u uskom krugu gramatičara kao „*auctor grammatici et lexicæ*“, reformator pravopisa, i u širem krugu poljskih pisaca (*Mickjeviča, Zaleskog, Brođinjskog* i dr.) dobio je veliko ime skupljača srpskih pesama. Vuk je sada, znajući „*malo čitati poljski*“, učinio izvestan napredak u osnovnom znanju poljskog jezika. Ipak nije popravio sve ranije pogreške, i to zbog toga što već posle 1818 god. njegov rad ne ide više u pravcu ortografskom (problem srpskog pravopisa bio je rešen), već u pravcu sakupljačkom: on pribira nov dijalektološki materijal za II izdanje rečnika. U tome izdanju mogao je neke ranije pogreške (*č, dž, dž, j*)¹⁾ ispraviti, ali nije već uz taj rečnik naštao novo popravljeno izdanje gramatike sa „*Alphabeti... παραλληλισμος*“. U III izd. (1898), koje su priredili *Dorđević* i *Stojanović*, na početku je data „*Alphabeti...*“ sa istim pogreškama (*h*- pol. *ϕ*, *k*- pol. *ϕ*, *u*- pol. *ϕ*), ali popravljeno je *j*- pol. *j*, *l*- pol. *ϕ*, *h*- pol. *l*: *li*. Na tome se neću zadržavati, jer to nije Vukova ispravka. Čudim se samo, zašto redaktori nisu bili konsekventni i zašto nisu metnuli pol. *dž, č, dž*.

U ovo doba Vuk ponavlja i popravlja ranija opažanja, sem toga daje nove interesantne primedbe koje svedoče da se u tom periodu svoga rada bavio pitanjima uporedne gramatike pod uticajem Dobrovskog.²⁾

A. Ponavljanje i popravljavanje ranijih opažanja.

„Srbi i Bugari nemaju glasa za *u* (kao na pr. Rusi i Poljaci).“³⁾

„Kakogod Rusima ne treba *ω*, tako ne treba ni nama...“ ali oni (Rusi) u izgovoru imaju razliku između *u*, *i*, kao i *Kranjci*, što imaju razliku između *ω* i *o*.“⁴⁾ Prema tome, već ne kaže „*Poljaci i*

1) ispor. njegovu kritiku Gajeva pravopisa, tj. tražio je da se načine slova za *č, ž, ć, š* bez dijakritičkih znakova i obećavao je da će ih i sâm načiniti za one koji pišu latinicom, v. Belić: Glas S. K. A. 82 kn., str. 221; 1857 god. piše već *pięć, pienc*, v. Skupljeni gram. i pol. spisi III, 367. Pregledajući Grimov prevod svoje gramatike, našao je sigurno ovaj citat: „Die *u* sprechen sie (Polen) noch beinahe vollständigens und bezeichnen sie mit einem dem Konsonantem übergeschriebenen Strich, der vermuthlich ein *i* bedeutet; ihr auslautendes *h, s, č, dž, rž* etc. gilt dem russ. *кв, цв, ѡв, дв, рв*.“ v. J. Grimm: Wuk's Stephanowitsch kleine Serbische Grammatik..., Berlin 1824, XXXVII.

2) Skupljeni... II, 292 „Ja sam još prije nekoliko godina počeo prepravljati građu za srpsku gramatiku po načinu g. Dobrovskoga češke i slovenske gramatike.“

3) Skupljeni... II, 183 u dopisku.

4) ib. 108 str.

Kranjci," jer je već verovatno opazio za vreme svog boravka u Varšavi da je $\acute{o} = u$.

B. Nova opažanja.

Poznato je u istoriji slavistike sporno pitanje izgovora staroslov. nosnih vokala ъ , ѣ . Ovo pitanje rešio je *Vostokov* (1820 god.) pomoću poljskih ę , ą . „Otprije niko od Slavenskih književnika nije znao kako su se izgovarala ova dva slova, ko i ѣ ... dok se godine 1820 nije tome dosjetio *Vostokov*, u čemu mu je, kao što sam kaže, pomoglo poljsko izgovaranje.“¹⁾ Već za vreme svog boravka (1819 god.) u Varšavi piše *Vuk Kopitaru*: „Naučio sam malo čitati poljski, ali ę ne mogu nikako da izgovorim na pr. *będze*, *gęś*, *peń* čita se (i govori) *бенђе*, *генś*, *уенћ* itd.“²⁾ Taj citat ne objašnjava nam sasvim tačno, zašto *Vuk* nije mogao nikako da izgovori ę . Domišljati se možemo da nije mogao da izgovori čisto ę (franc. *fin*). Više o tome kaže on na drugom mestu: „Da su Poljaci ovako kao Rusi popravljali stari Slavenski jezik, oni zaista ne samo što ne bi pomiješali ѣ i ъ , nego bi zadržali i ъ , jer oni mjesta ili slogove ovijeh slova i današnji dan izgovaraju (za naše uho) *ko en* na pr. naše *uew*, starosl. *пѣтъ*, oni pišu *pieć*, a izgovaraju *ūjentћ*; tako naše *dyra*, starosl. *дѣра*, oni pišu *dęga*, a izgovaraju *doma*. I Mađzari svedoče onijem Slavenskijem riječima, koje su primili od starijih Slavena da su se ova slova (ъ , ъ) izgovarala od prilike ovako kao što ih Poljaci danas izgovaraju...“³⁾ Hoću da iznesem još jednu stvar karakterističnu za metodu bistrog *Vuka*: „Godine 1819 razgovarajući se ja o ovakijem stvarima u Varšavi sa S. B. Linde dokazivao mi je on da se u ovakijem riječima ne izgovara čisto *en*, nego nešto kroz nos, što ja nijesam mogao ni izgovoriti.“⁴⁾ Da bih ja njemu dokazao da se izgovara čisto *en*, vrativši se u svoj stan otidem ka kćeri domaćinovoј, koja je nešto vezla na derđefu i zamolim je, da me uči Poljski, i tako najprije da bi mi napisala kako se poljski kaže *uew*, *zyska*, i još nekoliko ovakovijeh riječi; ona na molbu moju napiše mi *pienc*, *genś* itd.⁵⁾ Kad ja drugi put otidem k Lindeu i pokažem mu što je pisala Poljkinja u Varšavi, on mi, kao gotovo srdeci se odgovori, da su to ljudi koji ne znaju pravopisa ni etimologije, a ja mu na to rekнем, da se mi ne prepiremo, kako bi valjalo riječi pisati, nego

1) Skupljeni... III, 367/8.

2) Prepiska I, 168.

3) Skupljeni... III, 367.

4) ovde špacijonirano.

5) Skupljeni... III, 367 u dopisku.

kako se izgovaraju“.¹⁾ U tome se ogledaju dobre strane pronicljive Vukove analize i jezičkog osećanja. On nije mogao da izgovori čisto *ę* („nešto kroz nos“), o kojem mu je govorio Linde. I razume se da nije veliki naučnik, leksikograf, etimolog i *filolog*, nego Vuk — samouk, *dijalektolog*, imao pravo, ali samo delimice. Nosni samoglasnici izgovaraju se čisto pred spirantima, dakle *gęś*, ali *peńć* itd. Prema tome može se reći da *Linde-filolog* ceni slovo, a *Vuk-dijalektolog* — glas koji sasvim tačno razlikuje od mrtvog slova (ispor. „mi se ne prepiremo, kako bi valjalo riječi *pisati*, nego *kaķo se izgovaraju*“). U tome pogledu Vuk je bio inicijator.

Još nekoliko sitnica iz uporedne gramatike: „Slovo *щ* Rusi i drugi gotovo svi slavenski narodi izgovaraju u čitanju slavenskih knjiga kao *шч*, a Srbi i Bugari kao *шш*“.²⁾ Zna da **tj* ≥ srp. *ć*, rus. *č*, pol. i češ. *c*; „*noć*, *moć*, *peć*, *pozlaćen* (u ovakim riječma Rusi i Kranjci imaju *ч* mjesto *щ* na pr. *nočь... pozoločєnъ*, kranjski *pozlaćen*); a *Poljaci* i *Česi* imaju *c* i govore *noc*, *moc*, *pec*, *pozlaćen*“.³⁾ Ovu primedbu, pa i primere, uzeo je od Dobrovskog.⁴⁾ Pa i oblik *pozlaćen* češki je, a ne poljski. „Mjesto *što* ili *šta* oni govore *ča*, prema slovačkome *čo* (po čemu ih naši onda zovu čakavcima), a po varošima *ca* (prema Češkome i *Poljskome co*“.⁵⁾ U starim je slavenskim knjigama mjesto ovoga *a* (*starac*) svuda *ъ* ili *ь*, a u današnjima *e* ili *o* kao i u Ruskome (*a* i u *Poljskome* i u *Češkom*) jeziku“.⁶⁾ Pri prevodu Novog zavjeta služio se i poljskim tekstom, jer kaže: „Osim toga imao sam na stolu prijevode gotovo sviju evropskih jezika“,⁷⁾ pa znao je da *χαίρε* = pol. *ładź pozdrowiony*.⁸⁾

Vuk, koji je bio u stalnoj prepisci sa poljskim prijateljima, dobivao je pomoću Kopitara poljske knjige. Majevski mu je dao „*O Słowianach i ich pobratymcach*“, što je Vuk nazvao „*Slavene Indijanstvovavše*“,⁹⁾ Maćejovski „*Prawodawstwo Słowian*“.¹⁰⁾ Kada je

¹⁾ ib., na kraju špacijonirano. (Prestonicu Poljske piše Vuk *Вррррр*).

²⁾ Skupljeni... II, 266.

³⁾ ib. 267.

⁴⁾ Lehrgebäude der böhmischen Sprache, Prag 1829, ispor. predgovor, str. IV.

⁵⁾ Skupljeni... III, 291.

⁶⁾ ib. II, 293.

⁷⁾ Skupljeni... III, 338.

⁸⁾ ib. 341.

⁹⁾ Prepiska I, 168.

¹⁰⁾ ib. 419 Kopitar piše Vuku 1832 god.: Von Macieiovski habe ich eben heute per Post ein Paket erhalten mit 1/2 Dutzend 1. Bandes seiner *prawodawstwa Słowian*, darunter auch ein Exemplär für Euere Excellenz.

postao član „Zakonodatelne komisije“ u službi kneza Miloša, tražio je Napoleonov Zakonik u poljskom prevodu. Taj prevod dobio je od Bantkea,¹⁾ pa i druge knjige, na čemu mu je bio veoma zahvalan.²⁾

Uzevši u obzir ceo njegov odnos prema poljskoj nauci i prema znanju poljskog jezika, moram reći da je Vuk „*najbolja glava među Srbima*“, „*gramatičarski genije*“ — kako ga je nazivao Kopitar — bavio poljskom naukom i jezikom, da bi mogao kazati o sebi „*Slavus sum, nihil slavici a me alienum puto*“. Razume se da je to znanje bilo površno, ali s druge strane vidimo na svakom koraku bistrog, oštromnog samouka kako se bori sa teškoćama poljskog etimološkog pravopisa i kako dobro shvata tanane osobine poljskog jezika, tj. *ś*, *ź*, i nosne vokale.

Dr. St. Rospond

¹⁾ ib. 365 Vuk piše Kopitaru 1830 god.: vi dakle kupite ... na njemačkom jeziku; uz to kupite makar i poljska oba prevoda, barem da vidimo što su Poljaci s njim radili; str. 377 Kopitar Vuku iz Beča: Heute hab' ich das Ihnen von H. Bandtkie zu Geschenke übermachte französische Gesetzbuch in polnischer Übersetzung. Möge es Ihnen noch zu rechter Zeit zukommen, und viel helfen. *Sie wenigstens werden das polnische bald auf serbisches zu reduciren verstehen*; ib. 373 Kopitar Vuku: Sobald sie ankommt, will H. Bandtkie Ihnen ein Exemplär gratis nebst *anderen polonicis* durch mich übermachen.

²⁾ ib. 379 Vuk Kopitaru: Fala Bandtku na knjigama.